

Irodalmi séták a Bajor Gizi Színészmúzeumban

Feladatlap középiskolás diákok részére

1. Nyugat című folyóirat (1908–1941) és a színház (bevezető)

Az 1908. január 1-én induló lap a magyar irodalom nyugat-európai művészeti áramlatokhoz kapcsolódását tűzte célul, progresszív témák, modern alkotók és művek megjelentetésével. Szinte valamennyi nyugatos szerző, a XX. század elején színre lépő új írógeneráció tagjai a líra és epika mellett a dráma és a színház új lehetőségeit is kereste. A folyóirat vezető színikritikusa Schöpflin Aladár volt, de rajta kívül többen is írtak rendszeresen színibírálatot: Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Füst Milán, Juhász Gyula, Móricz Zsigmond és Ignótus. A század elején Kosztolányi Dezső még nem volt a Nyugat munkatársa, színikritikusi programjáról 1910-ben, Kiss József lapjában, A Hétben vallott. Ebben az esszéjében olvashatjuk: *„Lehetetlen, hogy ez a generáció, amely oly sokféle és gazdag lírát teremtett, ne találja meg helyét a színpadon is, [...]. Nyissák meg a színházak kapuit, és bevonul a magyar drámairodalom.”* A lelkes felhívás ellenére a lírikusok viszonylag hamar elfordultak a színháztól, így hazánkban elmaradt a kortárs modern dráma és a színház egymásra találása. Úgy tetszik, sem a színházak, sem a nézők nem készültek fel az európai mintákat követő új magyar drámák befogadására.

FELADAT: Schöpflin Aladár meghitt barátságot ápolt a korszak egyik nagy költőjével. Az alábbiakban e költő néhány versének címét olvashatják: *Mert engem szeretsz, Tüzes seb vagyok, A fehér csönd, A Léda szíve, Fekete zongora*

Kiről van szó? .....

1. JÁTÉK

Néhány levelet kítettünk olvasásra, ki írhatta kinek?

FELADAT: A már említett költőnk egy ízben az alábbi szavakkal fordult neves pályatársához, akit nő létére befogadtak a nyugatosok, bár ez akkoriban még ritkaság számba ment.

„Maga, Margitkám, olyan nagy tehetség, hogy már nem is számít nőnek.”

Ki az író? .....

2. JÁTÉK

(Ady-verset összerakni)

2. Molnár Ferenc 1. szoba

A magyar olvasók többnyire a regényíró Molnár Ferencsel és *A Pál utcai fiúk* című művével találkoznak. Az író azonban színműveivel aratta legnagyobb sikereit. Ezek közül érdemes kiemelni az 1909-ben bemutatott *Liliom* című darabját, életművének legjelentősebb és egyben legösszetettebb alkotását, amely számos izgalmas rendezői értelmezést tesz lehetővé.

A kiállítási tér egyik kiemelkedő alakja Fedák Sári színésznő, a zenés színház sztárja. Molnár Ferencsel való viharos szerelmi kapcsolata a kor legendái közé tartozott.

FELADAT: Keressék meg azt a szerepfotót, melyen Fedák Sári nadrágszerepben – oldalán egy ifjú hölgygel – látható!

Mit jelent a nadrágszerep elnevezés? .....

Melyik darabról van szó?

(szerző, mű címe) .....

Melyik szerepet játszotta ebben a műben Fedák Sári?

.....

FELADAT:

Az előadást egy neves író is látta, naplójába az alábbi bejegyzést tette: „Ma volt a 150. előadás. Rekord. Végre egy operett író, akinek saját gondolatai vannak, s aki nemcsak tanulta, hanem tudja is, hogy mi a magyar stílus.”

Az író eredeti neve Brenner József, Szabadkán született. Orvosként praktizált. Kosztolányi Dezső unokatestvére és kora egyik legkiválóbb novellistája volt.

Néhány novellája címe: *Anyagyilkosság, A varázsló kertje, Kis Emma*

Ki ő? .....

Molnár Ferenc, a színpadi hatáskeltés zseniális mestere, akár pár mondatos anekdotából is tudott lebilincselő, három felvonásos színművet írni. Vérbeli színházi emberként gyakran vitt színházi témát színpadra. A színjátékoknak színésznők és színészek voltak a főszereplői, talán ezért oly lelkesek ma is a művészek, ha Molnár-darabban játszhatnak. Bravúros dialógusok, szeretnivaló figurák, gördülékeny cselekményvezetés – mindez rövid időn belül világhírű szerzővé aratta. Molnár érzékenyen ábrázolta a pesti kisemberek életét is. Miután 1940-ben a fasizmus elől New Yorkba menekült, nem tudta megismételni európai sikereit. Talán azért sem, mert hiányzott a pesti polgári világ, melyben művei gyökereztek.

Bár Molnár nem azonosult a Nyugattal, a XX. század elején több műve is megjelent a lapban.

3. Fedák Sári 1. szoba

A beregszászi polgári családból származó Fedák Sári volt a modern, XX. századi operett első színpadi képviselője Budapesten. Bár a rossz nyelvek szerint énekelni nem tudott tökéletesen, de izgalmas megjelenése, remek tánctudása, temperamentuma rendre magával ragadta nézőit. A korszak jeles írói, költői is hódoltak tehetségének. Ady Endre ezt írta 1902-ben a *Nagyváradi Napló*ban: „ez a lány valaki, egyéniség, eredetiség és erő. Az ellenségeinek gyűlölete bizonyítja ezt legjobban, na, meg hát ő maga! Benne van a hivatottságnak, büszkeségnek, erőnek, egészségnek, bájnak, fiatalságnak a csodálatos harmóniája. Vakítóan intelligens és merész. Sóhaja, beszélő mozdulatai, kacagása, szerelmes bűgása, dévajtsága mind a filozófusra vall, aki egyéniségének morzsáival el tudja ragadni a közönségeseket, ám azokat hódítja meg csak igazán, akik ezt az érdekes és értékes egyéniséget teljes pompájában meg tudják látni és érteni. Ma Fedák Sárirt rettenetesen gyűlölik, s fanatikusan imádják.”

Ady Endre 1902-ben, a *Lotti ezredesei* című operett nagyváradi előadása után, melyben Fedák vendégszerepelt, verset is írt róla.

3. JÁTÉK

Mit üzenne Fedák Sári válaszként Adynak?

4. A Népszínház 1. szoba

Az előtérben látható bal oldali makett az 1875-ben megnyílt Népszínházat ábrázolja. Az épület 1908-tól a Nemzeti Színház társulatának adott helyet. Ebben az épületben játszott 1914-től 1951-ig múzeumunk névadója, Bajor Gizi.

4. JÁTÉK

Hogy nézhetett ki egy XX. század eleji színlap? Tervezzétek meg!

FELADAT: Az egyik vitrinben egy jeles színész nő néhány emléktárgyát láthatják. Az alapítása évétől, azaz 1875-től a Népszínházban játszott. E művésztől 1920-ban teret neveztek el Budapesten.

Kiről van szó? .....

Vajon mitől oly nevezetes ez a névadás? .....

5. Nemzeti Színház 2. szoba

Az első magyar nyelvű állandó színház, a Pesti Magyar Színház (1840-től Nemzeti Színház) 1837-ben nyitotta meg kapuit. A mai Rákóczi út és Múzeum körút sarkán lévő telken álló épület tűzveszélyessé vált, ezért 1913-ban lebontották. A társulat azonban már 1908-ban a Népszínházba költözött, ahol 1964-ig játszott. A metró építése miatt ekkor elbontották a Nemzeti épületét. Az 1908–1964 közötti időszak egyik legjelentősebb direktora Hevesi Sándor volt, akinek életnagyságú portréja látható a falon. Hevesi hiába frissítette fel a repertoárt, hiába újíttotta meg a játékstílust, hiába szerzett Európában hírnevet a magyar színházművészetnek, a szélsőjobboldal nyomására az 1930-as évek elején eltávolították a színház éléről. Bajor Gizi színészi tehetsége is Hevesi Sándor rendezői irányítása mellett bontakozott ki.

FELADAT: Egy tragikus sorsú költőnk fájdalmasan szép sorokat jegyzett föl naplójába Hevesi Sándor halálakor:

„1939. szeptember 8. péntek

Délután 2 óra. A rádió hírei közt említik, hogy Hevesi Sándor ma reggel tüdőgyulladásban meghalt. Mit is tehetett volna mást? Színházat nem vezethetett, dolgozni nem hagyták, s csak dolgozni szeretett.”

Ez a költő, a XX. századi modern magyar líra kiemelkedő alakja, halála előtt nem sokkal az alábbi sorokat hagyta ránk:

*Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé ága
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.*

Nevezze meg a szerzőt!

.....

Ebben a szobában két fontos nemzeti drámánkról is szólhatunk. Az egyik Madách Imre *Az ember tragédiája* című alkotása, a másik Katona József *Bán bánja*.

FELADAT: Az „első” Nemzeti Színház királyi páholyának egykori asztalán látható a Nemzeti Színház szereposztó- és nyilvántartó könyve, a teátrum működésének fontos dokumentuma, mely a *Tragédia* egyik előadásáról tudósít.

Melyik évből? .....

A magyar drámatörténet ikonikus művének ősbemutatójára 1883. szeptember 21-én került sor a Nemzeti Színházban. Az első előadás emlékét őrzi a Magyar Dráma Napja, amelyet 1984 óta szeptember 21-én ünneplünk.

A mű színpadra állítását nem mindig engedélyezték. Az 1949-es kommunista hatalomátvétel után nem lehetett a színházakban műsorra tűzni a darabot; csak 1955. január 7-én adhatták elő ismét a Nemzeti Színházban. A bemutatót felfokozott érdeklődés kísérte. A színházba járó közönség hangulatát jól példázza az alábbi újságcikk, amelyben Kovács Alice, a Nemzeti Színház titkárnője nyilatkozott: „Itt az irodán már alig merjük felemelni a telefonkagylót, annyian ostromolnak bennünket jegyekért. A pénztár vasárnap 12 órakor nyit, de már reggel 7-

kor megkezdődött a sorban állás. A színházépület felét körülfogta a sor, amelynek vége a Blaha Lujza tér és a Körút sarkán állt. Másnap délután háromkor az üzemi szervezőknek kezdtük kiadni a jegyeket. Rendőröket kellett hívni a tumultus megakadályozására. Egy hónapra előre elvittek mindent. De ha két hónapra előre árusítanánk, akkor is egy nap alatt elfognának az összes jegyek.”

Drámatörténetünk hasonlóan kiemelkedő darabja Katona József *Bánk bán* című tragédiája. Hevesi Sándor a Nyugat hasábjain így írt a dráma előadásával kapcsolatos tervéről: „A klasszikusok színpadi rendezése, ahogy az utolsó 40–50 év alatt kifejlődött, csakis ott és csakis akkor válik művészetté, ha eleven kapcsolatot tud teremteni a régi mű és az új közönség között... Ez a mai rendező nagy küzdelme a mai közönséggel a múlt értékeiért, s *Bánk bán* tragikus színpadi pályafutásának okai csakis ezen a területen keresendők... A Nemzeti Színház Katona halálának századik évfordulóján úgy készül *Bánk bán* kétszázadik előadására, mintha ez lenne a nagyszerű magyar dráma bemutatója. Szóval: nem kegyeleti előadást, hanem művészi kreációt akarunk. Nem régi reprodukciót, hanem új élményt. Lehet-e jobban tisztelni egy régi drámaíró, mintha úgy tekintjük a munkáját, hogy csak két hónappal ezelőtt adta be a színházhoz? Van-e nagyobb bizonyosága, döntőbb tanúja egy régi drámaíró aktuális erejének, mint hogyha úgy lehet nézni a művét, hogy csak most írta és a mai közönség számára? S lehet-e egy színháznak nagyobb öröme, mint ha a viruló jelen mellé odaállíthatja az élő múltat – s kettejük között állva tekinthet a jövőbe?”

5. JÁTÉK

Bánk készül berontani Gertrudishoz a trónterembe! Jegyezd le „belső hangját” 4-5 mondatban! Milyen gondolatok cikáznak a fejében? (e célra kikészítve egy album)

FELADAT: Az új Nemzeti Színház 2002. március 15-én Madách Imre *Az ember tragédiája* című művével nyitotta meg kapuit. Ki volt az a színész, aki ebben az előadásban Lucifert játszotta, majd néhány évvel később a színház igazgatójaként maga is színpadra állította a drámát?

.....

FELADAT: Prielle Kornélia (ejtsd: Priel) színésznő a Nemzeti Színház örökös tagja volt. A falon függő festményről eszünkbe juthat egy XIX. századi költő, aki gyengéd érzelmeket táplált iránta, ám mégis Szendrey Júliát vette feleségül.

Ki a szóban forgó költő? .....

6. Budapest-kávéváros (oldalfolyosó)

Egy-egy kávéház hírnevet, rangot leginkább törzsasztalai révén szerzett magának. Például a New York vagy a budai Hadik kávéház az írók kedvelt helye volt. Az egykori Japán kávéház a képzőművészek törzshelyeként ismert. Ez az Andrássy út és a mai Liszt Ferenc tér sarkán állt.

FELADAT: Mi található ma a helyén? .....

Korabeli intelem: „Nőknek kávéház járását esetleg meg lehet bocsátani, de ne akarjon a nő olyat tenni, amit meg kell bocsátani.”

FELADAT: Melyik kávéházban hallotta Karinthy Frigyes a vonatok zakatolását, az agydaganat előjelét? .....

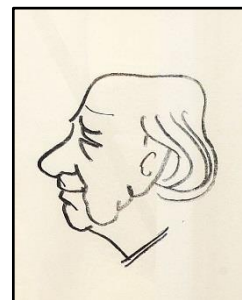
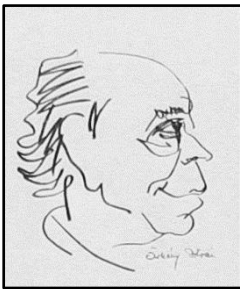
FELADAT:

Soroljon fel ma is működő kávéházakat a fővárosban!

.....
.....

7. Írók görbe tükörben 3. szoba

A paravánon írók karikatúrái láthatók. Keressék meg az alábbi személyeket!

FELADAT: A négy író közül melyikre igaz az alábbi leírás?

Jómódú, nagypolgári családban született 1912. április 5-én. Édesapja határozott kérésére két diplomát is szerzett, gyógyszerészt és vegyészmérnököt, bár ekkoriban már az irodalom vonzotta. *Tengertánc* címmel magánkiadásban adta ki 1941-ben első, groteszkre hangolt novelláskötetét. Az 1956-os forradalomban személyesen nem vett részt, de ő írta a ma is gyakran idézett mondatot, a *Szabad Kossuth Rádió* október 30-án a Parlamentből sugárzott köszöntőjét: „Hazudtak éjjel, hazudtak nappal, hazudtak minden hullámhosszon.” A *Fohász Budapestért* című műve a szabadságáért harcoló városért született meg. Lírai vallomása 1956. november 2-án az *Igazság* című lapban jelent meg. Egyperces novelláival, valamint *Tóték* (1967) és *Macskajáték* (1971) című drámájával nemzetközi hírnévre tett szert.

Ki az író? .....

A terem végében található kis színpadot keretező fotók közül az egyik Várkonyi Zoltánt ábrázolja.

FELADAT: Várkonyi Zoltán színész, rendező és egy fővárosi színház igazgatója volt egy személyben. Az említett teátrum 1896-ban nyitotta meg kapuit. Kamaraszínháza a Pesti Színház.

Melyik színházról van szó? .....

Várkonyi neve összeforrt néhány legendás magyar filmmel, melyeket ő rendezett, és irodalmi alapanyagból készültek.

FELADAT: Találja ki a filmcímeket a megadott néhány jellemző szó alapján!

1. törökök, Vicuska, várkapitány, alagútrendszer, amulett

A regény írója és a film címe:

.....

2. gazdag, hazafi, márciusi ifjak, reformkor

A regény írója és a film címe:

.....

3. huszárok, három fiú, forradalom, bitófa, bécsi diákság

A regény írója és a film címe:

.....

8. Színház és gasztronómia 4. szoba

A Nemzeti Színház nézőterének makettje mellett Újházi Edét ábrázoló festmény függ. A színész a Nemzeti Színházban játszott és a Színművészeti Akadémián tanított. Amikor 1911-ben Bajor Gizi felvételizett a színiakadémiára, Újházi Ede is tagja volt a felvételi bizottságnak.

FELADAT: Újházi Ede törzsvendég volt a városligeti Gundel étterem elődjében, a Wampetics vendéglőben. Egyszer saját receptje szerint készítettek el egy fogást, amely azóta is a legendás művész nevét viseli.

Melyik ez az étel? .....

Nagy Endre, a magyar kabaréművészet jeles alakja így dicsérte az új találmányt: „Egy tányér ebből a beteget talpra állítja, az egészségeset viruló ifjúvá teszi.”

FELADAT: Egyik nagy írónk életműve igen gazdag ételek leírásában. Részlet egy művéből: „A levesnek ült, amelyen nyomban megérezte, hogy többféle húsból van főzve, a csomós, félkövér marhahúst szelídítette a kakas, a disznóorja barátkozott a tyúk fehér mellével, midőn a fazék alatt lobogni kezdett a láng, sárgarépa, zeller, karalábé, krumpli és karfiol követték az ízek hadtestét, mint könnyű sereg. Disznómájából és pászkamorzsából gyúrt gombócok úsztak az aranyszínű lében, mint folyón a terhes hajók...”

Ki az író? .....

9. Bajor Gizi földszinti emlékszoba

Bajor Gizi 1933-tól a múzeumnak otthont adó villa falai között élt férjével, dr. Germán Tibor orvossal. Ők az emeleti lakrészt vették birtokba, a földszinten a színésznő édesanyja élt, s ott lakott bátyja, Beyer Rudolf is családjával. Bajor Gizit, a két világháború közötti Nemzeti Színház vezető művészt, ma már elképzelhetetlen kultusz övezte. Ismeretlen nézők és

közismert művészek egyaránt rajongtak érte. Több jeles író, költő hódolt a színésznő tehetségének, rabul ejtette őket finoman árnyalt színpadi játéka.

FELADAT: Az alább felsorolt művek egy-egy szerzőt rejtenek, akik ismerték Bajor Gizit, színpadi munkájukat a művésznő vitte sikerre, s rajongóinak táborához tartoztak. Kik ők?

1. Kerek Ferkó, Pacsirtaszó, Hét krajcár, Árvácska, Sári bíró, Rokonok, Szegény emberek

Szerző: .....

2. Énekes madár, Csalóka szivárvány, Ábel a rengetegben, Jégtörő Mátyás

Szerző: .....

3. Lóci óriás lesz, Semmiért egészen, Tücsökzene, A huszonhatodik év (szonettciklus)

Szerző: .....

Ebben a kiállítási térben a múzeum történetének másik fontos szereplőjével, Gobbi Hildával is találkozunk. Gobbi alapította meg a Bajor Gizi Színészmúzeumot. Az első tárlat megnyitójára pontosan egy évvel Bajor Gizi halála után, 1952. február 12-én került sor.

FELADAT: A kortárs magyar irodalom egyik markáns alakja 1985-ben *Csirkefej* címmel írt drámát. A darabot Gobbi Hilda főszereplésével 1986-ban mutatta be a budapesti Katona József Színház.

Ki a dráma szerzője? .....

Ki rendezte az előadást? .....

10. Zárszó

A sétát záró búcsúgondolat megfogalmazását átengedjük ifjú látogatóinknak. A kérdés összetett. Vajon milyen napjainkban az irodalom és a színház társadalmi jelentősége? Vannak-

e olyan írók, költők, akik a XVIII. és XIX. századi alkotókhöz hasonlóan, váteszként lépnek fel? Mi a jelentősége az emberek életében a művészeteknek?

Kérjük, hogy rövid, legfeljebb 4000 karakternyi esszében írják meg véleményüket! Az írást nevük és iskolájuk feltüntetésével küldjék el az alábbi címre: [szebenyi.agnes@oszmi.hu!](mailto:szebenyi.agnes@oszmi.hu)

A beérkező írások alkotói múzeumi belépőket és színházi könyveket kapnak.